

Ammattitaidon edistäjä, osaajien kouluttaja AEL 1922–2012

Jari Laukia

Johtaja, FT

Ammatillinen opettajakorkeakoulu,
HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu
jari.laukia@haaga-helia.fi

Muutamien viime vuosikymmenten aikana tapahtunut ammatillisen koulutuksen vetovoiman lisääntyminen ja yhteiskunnallisen merkityksen nousu on saanut eri tieteenalojen tutkijat lähestymään aihetta. Monien oppilaitosten perustamisesta alkaa olla jo sen verran aikaa, että usein vuosipäivien kunniaksi on myös tilattu historiikki tai historiateos oppilaitoksen toiminnasta. AEL:n historia on yksi esimerkki tästä ilmiöstä. Teoksen esipuheessa todetaan, että AEL:n 90-vuotishistorian kirjoittamisen tavoitteeksi asetettiin ”selvittää Ammattienedistämislaitossäätiö AEL:n merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa”. Kun kirjoittajaksi valittiin historioitsija, filo-

sofian tohtori, dosentti Jyrki Paaskoski, niin tuloksena on vankka, tutkimuskypsympiin vastaava historiantutkimus, ei ainoastaan tapahtumia kuvaileva historiikki.

Ammatillista aikuiskoulutusta antavan Ammattienedistämislaitoksen syntyvaiheet nivoutuvat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun liberalistisen talouspolitiikan vaikutuksesta tapahtuneeseen elinkeinojen, teollisuuden, kaupan ja liikenteen kehittymiseen, sekä kansalaisyhteiskunnan syntymiseen. Ammattikuntalaitoksen häviämisen yhteydessä hävisi myös oppipoikajärjestelmä ammatillisen koulutuksen muotona. Ammattitaitoisen työvoiman kouluttaminen oli kuitenkin hoidettava tavalla tai toisella. Kyse oli

elinkeinoelämän kehittämistä. Työntekijöitä oli myös kasvatettava toimimaan vastuullisesti vapaan yhteiskunnan kansalaisina. Erilaisten poliittisten liikkeiden kamppaillessa suosiosta, pyrittiin ammattillisella koulutuksella osaltaan vahvistamaan yhteiskunnallista keskiluokkaa ja yhteiskunnan kiinteyttä.

Ammatillista koulutusta kehitettäessä haettiin vaikutteita ulkomailta. AEL:n tapauksessa kiinnostuksen kohteena oli erityisesti Saksa. Teollisuushallituksen, myöhemmin kauppa- ja teollisuusministeriön yhteydessä toiminut Ammattikasvatusneuvosto teki teollisuushallitukselle esityksen AEL:n perustamiseksi vuonna 1918. AEL:n toiminta alkoi väliaikaisen johtajan A.E. Norrmanin johdolla vuonna 1922. Suomen työnantajain keskusliiton STK:n lisäksi Maataloustuottajain keskusliitto MTK oli toiminnan käynnistymisvaiheessa mukana. Maataloudessa otettiin käyttöön erilaisia koneita ja laitteita joiden kunnostamiseen ja huoltoon tarvittiin osaamista. STK:n MTK:n valtionavun ja elinkeinoelämän tuen turvin AEL:n toiminta vakiintui vuonna 1923. AEL:n ensimmäinen johtaja, insinööri Väinö Valkola, tiivistä vuonna 1923 laitoksen tehtävän seuraavasti: AEL:n tehtävä oli kehittää ammattimiestä kehittämällä hänen tietojansa ja parantamalla hänen taitojaan. MTK piti huolen siitä että laitos tarjosi koulutusta myös maatalouden harjoittajille.

Paaskoski sitoo AEL:n syntyvaiheen ja toiminnan alkamisen muun ammatillisen koulutuksen ja yhteiskunnan kehitykseen. Koulutus oli kansalaissodan jälkeen myös kansallinen eheyttäjä. AEL:n hallinnossa oli vuoden 1928 jälkeen työnantajien, työntekijöiden ja MTK:n edustus. Työntekijöiden ja työnantajien edustus samassa yhteiskunnallisessa

toimielimessä oli verraten harvinaisilla 1920–1930-luvuilla. Ammatillisen koulutuksen toimielimissä näin kuitenkin usein oli. Esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriön yhteyteen vuonna 1917 perustetussa ammattikasvatusneuvostossa oli sekä työnantajien että työntekijöiden edustus.

Seppäkurssit ja erilaisten koneiden ja laitteiden huoltokurssit olivat ensimmäisiä AEL:n järjestämiä kursseja. Hiukan myöhemmin järjestettiin mm. sähkökursseja, traktorikursseja, tiilentekijäin ja höyrykattilan hoitajan kursseja sekä sementtivalukursseja. Esityksiä uusista kursseista tuli usein työnantajaliitoilta. Näissä esityksissä näkyi tekniikan ja työelämän muutos. Uusia kursseja olivat esimerkiksi radio- ja puhelinkurssit.

AEL:n toiminta oli käynnistynyt väliaikaisissa tiloissa; teoriaopetusta oli toteutettu erilaisissa saatavilla olevissa tiloissa, työpintoja teollisuuden työsaleissa Helsingissä. Vuonna 1931 Helsingin Töölönkadulle valmistunut oma talo merkitsi parannusta tila-asiaan. Samalla Opiskelijamäärät kasvoivat ja koulutustarjonta monipuolistu. Paaskoski seuraa opiskelijamäärän kehitystä 1930-luvun alusta alkaen. Vuonna 1931 kursseille osallistui yhteensä 1269 opiskelijaa. Vuonna 1939 opiskelijoita oli 3 843. Naisille suunnatut ompelijatarkurssit olivat suosittuja. Koulutustarjonta laajeni myös varsinaisen ammattitaitoon liittyvän osaamisen ulkopuolelle. Suomalaisessa työelämässä vallitsevana työnjohdollisena ideologiaan oli ollut taylorilainen liikkeenjohdon perinne. 1930 – luvulla AEL ryhtyi järjestämään työnjohtajakoulutusta, jossa tavoiteltiin ihmisläheisempää työnjohtoa.

Vuonna 1933 AEL piti 10-vuotisjuhlat, jossa samalla esiteltiin hiljattain val-

Sotavuosien aikana ammatillisella koulutuksella oli kansallinen tehtävä.

mistuneita tiloja. Juhlaan otti osaa maan korkein mahdollinen poliittinen johto; Tasavallan Presidentti, pääministeri ja eduskunnan puhemies. Tämä osaltaan kertoo koulutuksen arvostuksesta.

Sotavuosien aikana ammatillisella koulutuksella oli kansallinen tehtävä. Ensimmäkin nuoret, sodassa vammautuneet veteraanit pyrittiin sitouttamaan yhteiskuntaan koulutuksen avulla. Toisekseen naisille ja sotaleskille suunnatulla koulutuksella annettiin elämän eväitä uudessa tilanteessa. Sodan päätyttyä ammatia vailla olevat veteraanit pyrittiin saamaan ammatillisen pikakoulutuksen pariin. Kyse oli sekä työelämän työvoiman tarpeesta että yhteiskuntarauhan säilyttämisestä. ”Poliittisten päättäjien ja viranomaisten arvioiden mukaan ajalehtiva, työtön, huvitteluun taipuvainen ja aseiden käyttöön tottunut kotiutettu rintamamies oli yhteiskunnallinen riskitekijä” (Paaskoski, 127). Sota-ajan poikkeukselliset olot pakottivat muuttamaan opetuskäytäntöjä. Otettiin käyttöön kirjeopisto ja erilaisia työssäoppimisen käytänteitä.

1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla rakennemuutos kouraisi syvältä Suomalaista yhteiskuntaa. Ammatillisella koulutuksella vastattiin elinkeinorakenteen muutokseen. Koulutus oli myös aluepolitiikan väline, jolla pyrittiin rajoittamaan maaltamuuttoa. Valtioneuvoston asettaman Maaseutuväestön ammattitaidon edistämiskomitean mukaan koulutuksen painopiste tuli asettaa koneellisen maaja metsätalouden kehittämiseen. Amma-

tillista koulutusta lisättiin maaseudulla, ammattioppilaitoksia perustettiin kirkonkyläin 100 % valtionosuudella. Myös AEL perusti uuden kurssikeskuksen, Kivisuon kurssikeskuksen Leivonmäelle 1960-luvun alussa. Lisäksi eri puolilla maaseutua järjestettiin ammatti- ja nuorisotyöttömyyskursseja. Toiminta ei ollut kovin tuloksellista. Oppilaista monet olivat henkilöitä jotka eivät olleet päässeet ammattikouluun ja kurssien jälkeen palasivat kotitiloilleen tai apputyömiehiksi rakennuksille. Työllistävä vaikutus jäi vähäiseksi. Vuonna 1971 Kivisuonkurssikeskus muutettiin Leivonmäen Ammatilliseksi Kurssikeskukseksi ja työvoimaviranomaisten ja ammattikasvatustalituksen hallintaan. AEL:n alueellinen vaikuttavuus kulkee hyvin linjassa koko ammatillisen koulutuksen alueellisen vaikuttamisen kanssa. Pelkästään koulutus ei ollut riittävä tekijä patoamaan maaltamuuttoa. Tarvittiin myös yrityksiä työllistämään ammattitaitoista työvoimaan.

1990-luvulla ammattikorkeakoulu kutkutti myös Ammattienedistämislaitosta. AEL suunnitteli yhdessä Teollisuuden työnantajaliiton ja Tampereen yliopiston aikuiskasvatuksen professorin Juhani Hongan kanssa Suomen Teollisuuden Ammattikorkeakoulua. Ammattikorkeakoulu olisi tarjonnut työelämässä oleville aikuisille opiskeluväylän. Toimilupaa ei tullut. Yhdestä koulutuksen muutosvaiheesta kertoo myös teoksen lopulla oleva kappale AEL:n toiminnasta Sanghaissa. Suunnitelma oli hyvä ja tytäryhtiön kautta AEL:n koulutus Kiinassa saatiinkin käyntiin. Lento- toiminta ei kuitenkaan koskaan noussut. AEL:n valot Sanghaissa sammuiivat vuonna 2011.

Paaskoski kuvaa tarkasti, joskus ehkä vähän puuduttavastikin AEL:n taloudellista kamppailua valtion tukea naut-

tivana laitoksena. Toisaalta AEL joutui läpikäymään melkoisen byrokratian jokaista kurssia varten. AEL:n piti tehdä ammattikasvatustaloukselle jokaisesta kurssista erillinen kurssianomus opetussuunnitelmineen ja talousarvioineen. Tämän jälkeen ammattikasvatustaloukselle annettiin kurssille toimeenpanoluvan. Kurssein päätteeksi AEL sitten lähetti kurssiselvityksen ja tiliselvityksen ammattikasvatustaloukselle. Taloudellisesti vaikeina aikoina elinkeinoelämän liitot tukivat AEL:n toimintaa.

Paaskoski kuvaa kurssimäärien ja opiskelijamäärien kehityksen hyvin. Opiskelijamäärä oli huipussaan vuonna 2007, jolloin AEL:ssä opiskeli 41 238 opiskelijaa. Opiskelijamääriä valottava kokoaiva liitetaulukko, josta lukija voisi seurata opiskelijamäärien kehitystä, olisi voinut olla paikallaan.

Valtaosa AEL:n opettajista oli tekniikoita, insinöörejä tai arkkitehteja. Ammatillinen opettajankoulutus vakiintui 1950-1960-lukujen taitteessa. AEL:n opettajilta kyseistä koulutusta ei kuitenkaan edellytetty. Sen sijaan AEL ryhtyi järjestämään omia kasvatustieteellisiä kursseja opettajilleen. 1970-1980-luvulla toteutettiin erityistä elinkeinoelämän oppilaitosten opettajien pedagogista koulutusohjelmaa, johon AEL:n opettajien ohella osallistuivat mm. Johtamistaidon Opiston ja Pohjois-Suomen teollisuusopiston henkilökuntaa. Se miksi opettajaopistojen opetus ei kelvannut AEL:lle jää teoksessa avoimeksi. Mielenkiintoista olisi myös ollut saada vähän yksityiskohdaisempaa tietoa opettajan työn kehittymisestä, opettajien määrällisestä muutoksesta ja vaikkapa sukupuolijakautumasta. Samoin jonkinlainen yhteenveto AEL:n talouden kehityksestä olisi ollut paikallaan.

Polyteknillisen opiston, myöhemmin Teknillisen Korkeakoulun merkitystä ammatillisen koulutuksen kehittäjänä ei voi vähätellä. Siellä opiskelivat ja toimivat monet ammatillisen koulutuksen opettajat ja poliittiset vaikuttajat. Paaskoski mainitsee monia henkilöitä AEL:n taustalla. Useat heistä työskentelivät ammatillisen koulutuksen eteen laajemminkin. Heidän nostamisensa valokelaan historian hämärästä on tarpeellista. AEL:n alkuvaiheen vaikuttajia olivat mm. rottinkitehtailija Julius von Wright, Helsingin teollisuuskoulun lehtori, insinööri Jonatan Reuter, ammattikoulujen tarkastaja arkkitehti Jalmari Kekkonen ja kultaseppä Isac Saha. Myöhemmistä vaikuttajista mainittakoon vuonna 1949 AEL:n rehtoriksi valittu yksityisteollisuuden ammattikoulujen tarkastaja Aarne Levander, kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosaston johtaja Aarno Niini sekä Suomen teollisuusliiton toimitusjohtaja Matti Viljanen.

Paaskoski on käyttänyt monipuolista arkistolähteistöä sekä tutkimuskirjallisuutta. Teoksen informaatioarvoa lisää hyvä ja monipuolinen, käsiteltävään ajankohtaan liittyvä kuvitus. Paaskosken teos valaisee erinomaisella tavalla AEL:n historian lisäksi laajemminkin Suomen ammatillisen koulutuksen historiaa. AEL:n historia on ehdottomasti yksi Suomen ammatillisen koulutuksen historian perusteoksia.

Paaskoski, Jyrki (2012).

Ammattitaidon edistäjä, osaajien kouluttaja AEL 1922-2012.

Ammattienedistämisyhdistys AEL.

Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.

(365 s.) ISBN 978-952-93-1372-3.